

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(individual Study)

หลักนิติธรรมของตุลาการศาลทหาร

จัดทำโดย พลตรี สุเมธ พรหมตรุษ
รหัส ๖๔๐๙๔๒

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย (นรป.) รุ่นที่ ๙
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

หลักนิติธรรมของตุลาการศาลทหาร

พลตรี สุเมธ พรหมตรุษ^๑

บทนำ

ศาลทหารถือกำเนิดมาจากแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองบังคับบัญชาทหารเพื่อรักษาระเบียบวินัยทหาร เพราะวินัยเป็นหลักที่สำคัญที่สุดสำหรับทหาร หากทหารขาดซึ่งวินัยทหารไปกระทำความผิดต่อพลเรือน พลเรือนย่อมได้รับความเดือดร้อนเสียหาย ขณะเดียวกัน ถ้าทหารกระทำผิดต่อทหารด้วยกันหรือกระทำผิดวินัยทหารถึงขั้นที่ผู้บังคับบัญชาไม่สามารถปกครองบังคับบัญชา ย่อมส่งผลการปฏิบัติการทางทหารล้มเหลวได้ และแม้จะมีกฎหมายว่าด้วยวินัยทหารก็ยังไม่เป็นการเพียงพอที่จะทำให้ทหารประพฤติตนอยู่ในวินัยทหาร เพราะเป็นมาตรการบังคับทางปกครองเพียงลงทัณฑ์ทางวินัยทหารเท่านั้น จำเป็นต้องมีศาลทหารอันเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการลงโทษทางอาญาหรืออาญาทหารแก่ผู้กระทำความผิดวินัยทหารที่ถึงขั้นเป็นความผิดอาญาด้วย^๒

ปัจจุบันได้มีการกล่าวถึง “หลักนิติธรรม (Rule of Law)” ในการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ทั้งด้านกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการทหารด้วย ซึ่งหลักนิติธรรมเป็นหลักพื้นฐานหนึ่งของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ในส่วนหลักนิติธรรมที่เกี่ยวกับศาลนั้นก็ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ในมาตรา ๓ วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า “รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาลองค์กรอิสระ และหน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และ หลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ และความผาสุกของประชาชนโดยรวม” และ มาตรา ๗๖ วรรคสาม ได้บัญญัติให้ “รัฐพึงจัดให้มีมาตรฐานทางจริยธรรมเพื่อให้หน่วยงานของรัฐใช้เป็นหลักในการกำหนดประมวลจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานนั้นๆ”^๓ การจัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงต้องอยู่ภายใต้หลักนิติธรรม

ตุลาการศาลทหาร ซึ่งมีหน้าที่สำคัญในการให้ความยุติธรรมแก่ทหารและประชาชน จะต้องปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เที่ยงธรรม ถูกต้องตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับ โดยยึดมั่นและเทิดทูนไว้ซึ่งเกียรติศักดิ์และศักดิ์ศรีของตุลาการทหาร และยึดมั่นในความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งคุณธรรมและจริยธรรมในทางอรรถคดี ซึ่งกระทรวงกลาโหมได้กำหนดให้กรมพระธรรมนูญ มีหน้าที่เกี่ยวกับศาลทหาร อัยการทหาร ทนายทหาร นายทหารพระธรรมนูญ การคุ้มครองพยานในคดีอาญาราชการในสวนธรรการและวิชาการที่เกี่ยวกับกฎหมายและสังคมศาสตร์ และปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย โดยมีเจากรรมพระธรรมนูญเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ^๔ ในส่วนที่เกี่ยวกับตุลาการศาลทหารนั้น

^๑ ตุลาการศาลทหาร

^๒ ประชาพัฒน์ วัจนะรัตน์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระธรรมนูญทหาร, ความเป็นอิสระของศาลทหาร, นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๕๙ ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๕๙ - ๒๕๖๐, หน้า ๑

^๓ มาตรา ๓ และมาตรา ๗๖ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

^๔ มาตรา ๑๒ พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการและกำหนดหน้าที่ของส่วนราชการสำนักงานรัฐมนตรีและสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงกลาโหม พ.ศ. ๒๕๕๒

กรมพระธรรมนุญได้ออกประกาศกรมพระธรรมนุญ เรื่อง มาตรฐานคุณธรรมและจริยธรรมของข้าราชการ ลูกจ้าง และพนักงานราชการในสายงานกรมพระธรรมนุญ ลงวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๔๙ เพื่อใช้เป็น หลักเกณฑ์มาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของตุลาการทหาร ผู้ศึกษาจึงมีความเห็นว่า มาตรฐานทาง คุณธรรมและจริยธรรมของตุลาการทหารนั้นมีความสอดคล้องต่อหลักนิติธรรมเพียงใด

เนื้อหา

๑. หลักนิติธรรม

๑.๑ ความเป็นมาของหลักนิติธรรม (The Rule of Law)

คำว่า “หลักนิติธรรม” นั้น มาจากคำว่า “The Rule of Law” ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานในระบบกฎหมายอังกฤษ โดยมีความคิดที่ว่ามนุษย์ไม่ควรถูกปกครองโดยมนุษย์ แต่ควรจะต้องถูกปกครองโดยกฎหมาย

การปกครองโดยกฎหมายมีมาตั้งแต่สมัยโบราณเพลโต (Plato) ปราชญ์ชาวกรีก อยากรให้ ผู้ปกครองรัฐเป็นกษัตริย์นักปรัชญา เพราะเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ แต่ต่อมาเพลโตยอมรับว่ากษัตริย์นักปรัชญาที่ได้นั้นหาได้ยากยิ่ง จึงควรเลือกสิ่งที่ดีเป็นลำดับสองคือ “กฎหมาย” ซึ่งจะวางหลักกลางๆไว้เพื่อมิให้เกิดความลำเอียงในการปกครองโดยใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ของตน เพลโตจึงเสนอกฎหมายเป็น สิ่งสูงสุดและการปกครองจะต้องดำเนินการตามกฎหมาย อริสโตเติล (Aristotle) ปราชญ์ชาวกรีกลูกศิษย์ ของเพลโตได้นำแนวคิดดังกล่าวมาขยายความต่อว่าการให้รัฐปกครองด้วยมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่ไม่ดี เพราะ มนุษย์นั้นย่อมมีอารมณ์สนองตอบ (Passion) อาจเกิดความลำเอียงใช้อำนาจตามอำเภอใจและเบียดเบียน ผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง แต่การปกครองโดยกฎหมายที่เป็นกฎหมายที่ดีนั้นต้องเป็นสิ่งสูงสุด และในกรณีที่ไม่มี กฎหมายบัญญัติไว้โดยตรง จะมีศาลเป็นผู้ปรับบทกฎหมายให้เข้ากับข้อเท็จจริงให้ละเอียดเพื่อให้เกิดความ ยุติธรรมเป็นรายกรณี ดังนั้น อริสโตเติลจึงสรุปว่า การปกครองโดยกฎหมายเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาว่าการ ปกครองโดยมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นผู้ใดก็ตาม (...the rule of law...is preferable to that of any individual)

ตั้งแต่ยุคกลาง การกำเนิดสิทธิและเสรีภาพเป็นอำนาจของผู้ปกครองรัฐโดยประชาชนไม่มีส่วน เกี่ยวข้องและมักจะถือกันว่ากษัตริย์เป็นที่มาของกฎหมาย (The king was the source of law) กษัตริย์ เป็นออกกฎหมายและจะออกเช่นใดก็ได้ แม้แต่นักวิชาการในยุคนั้นก็คิดว่าผู้ปกครองหรือองค์อธิปัตย์ (Sovereign) เป็นอีกบุคคลหนึ่งที่อยู่นอกสังคม เช่น โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) ในการเขียนหนังสือ Leviathan (ค.ศ.๑๖๕๑) ความคิดเรื่องหลักนิติธรรมจึงเป็นพัฒนาการใหม่อีกทางหนึ่งของกระแสจำกัด อำนาจรัฐในเวลาต่อมา โดยรับอิทธิพลมาจากเรื่องกฎหมายธรรมชาติในสมัยกรีก และโรมันเรื่องอำนาจ ของศาสนจักรในสมัยกลาง เรื่องเหตุผลและความชอบธรรมในยุคการฟื้นฟูศิลปวิทยา และเรื่องการ คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน^๕

อย่างไรก็ตาม แนวคิดเรื่องหลักนิติธรรมเริ่มมีวิวัฒนาการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในช่วง คริสต์ศตวรรษ ที่ ๑๓ อันจะเห็นได้จากกฎบัตรแมกนาคาร์ตา (Magna Carta) หรือกฎบัตรอันยิ่งใหญ่ ค.ศ. ๑๒๑๕ ซึ่งถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับสำคัญของโลกที่เป็นการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิของประชาชนในระบบศักดินามีการ บัญญัติถึงสิทธิพื้นฐานของราษฎรอันเป็นวัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่งของหลักนิติธรรมไว้ว่า “No free

^๕ วิชัย ทิตตภักดิ์, หลักนิติธรรม, เอกสารวิชาการส่วนบุคคล หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๓

men shall be taken or imprisoned or disseised or exiled or in anyway destroyed, nor will we go upon him nor send upon him, except by the lawful judgment of his peers or by the law of the land.” โดยในขณะนั้นได้พยายามจำกัดอำนาจของสถาบันกษัตริย์ของประเทศอังกฤษ ได้แก่ การรับรองสิทธิในการต่อสู้คดีขึ้นในระบบศักดินา รวมทั้งการคุ้มครองเรื่องการจับกุมตามอำเภอใจ ซึ่งเป็นเนื้อหาสำคัญของหลักนิติธรรมเป็นเอกสารที่กษัตริย์ยอมจำกัดอำนาจของตนลงตามขอบเขตในกฎบัตรนั้น โดยมีข้อความสำคัญดังนี้

พระเจ้าแผ่นดินจะเรียกเก็บภาษี หรือขอให้ราษฎรให้ความช่วยเหลือไม่ได้นอกจากได้รับความยินยอมจากที่ประชุมหัวหน้าราษฎร

การงดใช้กฎหมาย หรือการยกเว้นไม่ใช้กฎหมายบังคับแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะกระทำมิได้

๑.๒ นิยามและองค์ประกอบของหลักนิติธรรม

เอ วี ไคซี (A.V. Dicey ค.ศ. 1835-๑๙๒๒) นักกฎหมายชาวอังกฤษผู้มีชื่อเสียงได้ อรรถาธิบายถึงหลักนิติธรรม อย่างเป็นระบบโดยการตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือชื่อว่า “Law of the constitution” ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี ๑๘๘๔ โดยไคซีเขียนเรื่องนี้ขณะเป็นศาสตราจารย์อยู่ใน All Souls College แห่งมหาวิทยาลัย Oxford หลักนิติธรรมจะต้องสัมพันธ์ใกล้ชิดกับควมมีอำนาจสูงสุดของ รัฐสภา บุคคลทุกคนยอมเสมอภาคกันต่อหน้ากฎหมาย ไม่ว่าจะในชั้นใดยอมต้องตกอยู่ภายใต้กฎหมาย ปกติธรรมดาของแผ่นดิน (the ordinary law of the land) ซึ่งบรรดาศาลธรรมดาทั้งหลาย (ordinary courts) จะเป็นผู้รักษาไว้ซึ่งกฎหมายดังกล่าว และไม่มีผู้ใดทั้งสิ้นแม้แต่กษัตริย์ที่จะอยู่เหนือกฎหมายได้ ซึ่ง จากแนวคิดของไคซีสามารถอธิบายได้ ๓ ประการ ได้แก่

ประการแรก ไม่มีผู้ใดจะถูกลงโทษหรือถูกกระทำให้เดือดร้อนโดยชอบด้วยกฎหมายทั้งทางร้าย การและทรัพย์สิน ยกเว้นบุคคลนั้นได้กระทำละเมิดต่อกฎหมายที่บัญญัติขึ้น

ประการที่สอง ไม่มีบุคคลใดอยู่เหนือกฎหมาย และอยู่เหนือบุคคลอื่นไม่ว่าบุคคลนั้นจะมียศหรือ ตำแหน่งอย่างไร ทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน และได้รับการคุ้มครองเช่นเดียวกัน

ประการที่สาม หลักการทั่วไปของรัฐธรรมนูญคือผลการตัดสินใจด้านตุลาการ โดยมี จุดมุ่งหมายที่จะคุ้มครองสิทธิของปัจเจกบุคคลที่ถูกนำมาพิจารณาต่อหน้าศาล^๖

โจเซฟ เรซ (Joseph Rez) เสนอในปี ค.ศ.๑๙๙๗ ว่า หลักนิติธรรมหากเป็นเพียงการปกครองโดย กฎหมายก็ไม่มี ความหมาย แต่ต้องมีหลักทั่วไปเกี่ยวกับแนวคิดพื้นฐานบางอย่าง และเห็นว่าหลักนิติธรรม อย่างน้อยต้องประกอบด้วยหลักดังต่อไปนี้

^๖ ไซยนต์ กุลนิตติ, ศาลรัฐธรรมนูญเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนภายใต้หลักนิติธรรม, เอกสารวิชาการส่วนบุคคล หลักสูตรหลัก นิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๒

๑. บทกฎหมายจะต้องไม่ใช่บังคับย้อนหลัง และต้องเปิดเผยชัดเจน
๒. กฎหมายต้องมีความมั่นคงตามควร
๓. บทกฎหมายจะต้องเป็นไปตามแนวทางของหลักทั่วไปที่เปิดเผยมั่นคง และชัดเจน
๔. ความเป็นอิสระขององค์กรตุลาการจะต้องมีความคุ้มครอง
๕. มีกระบวนการพิจารณาที่เป็นธรรม (Natural Justice) ตามแนวของกฎหมายอังกฤษ
๖. ศาลจะต้องมีอำนาจตรวจสอบทางกฎหมาย ถึงความชอบด้วยกฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้นหรือการกระทำต่างๆของฝ่ายปกครอง
๗. บุคคลต้องสามารถนำคดีเข้าสู่ศาลได้โดยง่ายโดยไม่ควรมีพิธีการยุ่งยากเกินควร ตลอดจนค่าใช้จ่ายไม่มากเกินไป และระยะเวลาพิจารณาคดีไม่นานเกินไป
๘. องค์กรป้องกันอาชญากรรมไม่ควรมีดุลพินิจที่บิดเบือนกฎหมาย

๑.๓ ความหมายของหลักนิติธรรมของนักวิชาการกฎหมายในประเทศไทย

หลักนิติธรรม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้บัญญัติความหมายว่า หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายที่บุคคลทุกคนต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน

ศาสตราจารย์ ธาณินทร์ กรัยวิเชียร ได้อธิบาย “The rule of law” ซึ่งท่านแปลว่า นิติธรรมวินัย ว่าหมายถึง หลักการแห่งกฎหมายที่เทิดทูนศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ และยอมรับนับถือสิทธิและเสรีภาพแห่งมนุษย์ชนทุกแห่งทุกมุม รัฐต้องให้ความอารักขาคุ่มครองมนุษย์ชนให้พ้นจากลัทธิทรราชย์ หากมีข้อพิพาทใดๆเกิดขึ้น ไม่ว่าจะรัฐกับเอกชน หรือเอกชนกับเอกชน ศาลสถิตยุติธรรมเท่านั้นที่มีอำนาจอิสระเด็ดขาดในการตัดสินข้อพิพาทนั้นตามกฎหมายของบ้านเมือง

ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี เกษมทรัพย์ ได้อธิบายคำว่า หลักนิติธรรม หมายถึง การปกครองโดยกฎหมายเป็นใหญ่ มิใช่คนเป็นใหญ่ โดยท่านกล่าวว่า ในประเทศไทยที่ถือหลักการนี้เมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างราษฎรด้วยกัน หรือระหว่างราษฎรกับข้าราชการ หรือระหว่างราษฎรกับผู้ที่มีอำนาจใหญ่โตของบ้านเมือง เกิดปัญหาว่าฝ่ายใดถูกหรือฝ่ายใดผิด ควรจะบังคับการให้เป็นไปอย่างไร เครื่องวัดที่จะนำมาชี้ขาดปัญหาเหล่านี้คือ ตัวบทกฎหมายของบ้านเมือง ไม่ใช่ชี้ขาดตามอารมณ์หรือตามอำเภอใจของผู้มีอำนาจ ถ้าหลักการนี้ฝังรากฐานลงในประเทศประเทศชาติบ้านเมืองได้อย่างมั่นคงแล้ว บ้านเมืองนั้นจะมีชื่อมีแป ทำให้ผู้มีกำลังมากกว่าไม่กล้าและไม่อาจข่มเหงผู้มีกำลังน้อยกว่า ผู้มีปัญญาลดกว่าไม่กล้า และไม่อาจใช้สติปัญญาของตนเอาไรดเอาเปรียบผู้มีสติปัญญาดีกว่า สรุปแล้ว เรื่องหลักนิติธรรม ก็คือหลักไม่ให้คนข่มเหงและเอาไรดเอาเปรียบกัน โดยถือกฎหมายเป็นหลักเป็นประธานในการปกครองบ้านเมืองนั่นเอง

ศาสตราจารย์ ดร. วิษณุ เครืองาม อธิบายว่า หลักนิติธรรม หมายถึง กฎหมายเป็นใหญ่มีความเสมอภาค และในกรณีที่เกิดข้อพิพาทขึ้น ต้องระงับคดีโดยศาล โดยพิจารณาคดีเป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ออกกฎหมายลงโทษย้อนหลัง ให้โอกาสสนาพยานเข้าสืบหรือที่เรียกว่า Fair trial ซึ่งเป็นหัวใจของหลักนิติธรรม^๗

๑.๔ สารสำคัญของหลักนิติธรรม

๑. การปกครองรัฐต้องเป็นการปกครองโดยกฎหมาย กล่าวคือ ต้องเป็นการปกครองที่เป็นธรรม ภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้ กฎหมายจะกำหนดหลักการและจำกัดขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่ของ ฝ่ายผู้ปกครองรัฐไว้อย่างแน่ชัดและกำหนดให้มีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของเอกชนผู้อยู่ใต้ การปกครองโดยศาลเพื่อควบคุมการกระทำของผู้มีอำนาจปกครอง รัฐมิให้ขัดต่อกฎหมายหรือนอกเหนือ กฎหมาย

๒. สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของเอกชนผู้อยู่ใต้การปกครองต้องได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

๓. เอกชนผู้อยู่ใต้การปกครองย่อมเสมอกันตามกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย เท่าเทียมกัน

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวกับการใช้คำว่า “นิติธรรม” ได้แก่

“ข้าพเจ้าปรารถนาอย่างยิ่ง ที่จะเห็นท่านทั้งหลายฝึกหัดตนให้เป็นคนกล้า คือ กล้าที่จะปฏิบัติ หน้าที่ให้เป็นไปตามความถูกต้อง เทียงตรง ทั้งตามกฎหมายและศีลธรรม โดยไม่หวั่นไหวต่ออิทธิพลหรือ คดีใดๆ ทั้งหมด ให้เป็นคนที่มีมั่งคงในสัจย์สุจริต และความถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ไม่ปล่อยให้ ความสุจริตยุติธรรมถูกย่ำยีให้มัวหมองได้ ทั้งนี้ เพื่อท่านจักได้สามารถกำจัดสิ่งๆ ที่เรียกว่า ช่องโหว่ในกฎหมาย ให้บรรเทาเบาบางและหมดสิ้นไป และทำให้กฎหมายเป็นไปตามวัตถุประสงค์อันสูงส่งตามที่มุ่งหมายไว้

กฎหมายนั้นไม่ใช่ตัวความยุติธรรม เป็นแต่เพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งสำหรับการรักษา และ อำนาจความยุติธรรมเท่านั้น การใช้กฎหมายจึงต้องมุ่งหมายใช้เพื่อรักษาความยุติธรรม ไม่ใช่เพื่อรักษาบท ของกฎหมายเอง และการรักษาความยุติธรรมในแผ่นดินก็มิได้มีวงแคบอยู่เพียงแค่ขอบเขตของกฎหมาย หากต้องขยายออกไปให้ถึงศีลธรรมจรรยา ตลอดจนจุดและผลตามเป็นจริงด้วย”^๗

๒. ทฤษฎีหรือแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ หลักนิติธรรมที่เกี่ยวกับตุลาการทหารและวิธีพิจารณาคดีในศาลทหาร

นักกฎหมายรัฐธรรมนูญของอังกฤษที่มีบทบาทมากที่สุดคนหนึ่งในการช่วย พัฒนาหลักนิติธรรม ก็คือ A.V. Dicey (ค.ศ.๑๘๓๕ ถึง ๑๙๒๒) ตำราของเขาที่ชื่อว่า Introduction to the Study of the Law of the Constitution (พิมพ์ครั้งแรก ค.ศ.๑๘๘๕) ได้กลายเป็นตำรา มาตรฐานและเป็นตำรา ที่นักกฎหมายรัฐธรรมนูญอังกฤษส่วนใหญ่ต้องอ้างอิงเมื่อจะต้องอธิบาย ความหมายของหลักนิติธรรม Dicey เห็นว่า หลักนิติธรรมจะต้องสัมพันธ์ใกล้ชิดกับความมีอำนาจ สูงสุดของรัฐสภาและหลักนิติธรรมนั้น ย่อมมีเนื้อหาสาระที่สำคัญ คือ บุคคลทุกคนย่อมเสมอภาคกัน ต่อหน้ากฎหมาย บุคคลไม่ว่าจะในชนชั้นใด ย่อมต้องตกอยู่ภายใต้กฎหมายปกติธรรมดาของแผ่นดิน (the ordinary law of the land) ซึ่งบรรดาศาล ธรรมดาทั้งหลาย (ordinary courts) จะเป็น ผู้รักษาไว้ซึ่งกฎหมายดังกล่าวหลักนิติธรรมในความหมายนี้

^๗ อรรถพล ใหญ่สว่าง, “หลักนิติธรรม”, จุลนิติ มกราคม – กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗ คำนวนที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๔ จาก https://www.senate.go.th/assets/portals/๙๓/fileups/๒๓๒/files/Sub_Jun/๓journal/b๑๖๖ jun_๑๑_๑.pdf

ย่อมปฏิเสธความคิดทั้งหลายทั้งปวงที่จะ ยกเว้นมิให้บรรดาเจ้าหน้าที่ทั้งหลายต้องเคารพต่อกฎหมาย บุคคลทั้งหลายย่อมไม่ต้องถูกลงโทษ หากไม่ได้กระทำการอันผิดกฎหมาย และไม่มีผู้ใดทั้งสิ้นแม้แต่กษัตริย์ ที่จะอยู่เหนือกฎหมายได้

กล่าวโดยรวมแล้ว Dicey เห็นว่า บรรดาการกระทำทั้งหลายทั้งปวงของรัฐบาล และฝ่ายปกครอง จะต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมาย จะต้องไม่กระทำการก้าวล่วงสิทธิและ เสรีภาพของราษฎรตามอำเภอใจ หากปรากฏว่ารัฐบาลหรือฝ่ายปกครองกระทำการอันขัดต่อ กฎหมาย การกระทำดังกล่าวย่อม ต้องถูกฟ้องคดียังศาลยุติธรรมหรือศาลธรรมดาได้เพราะรัฐบาล หรือเจ้าหน้าที่ย่อมจะมีสิทธิพิเศษใดๆ เหนือกว่าราษฎรไม่ได้ ๒ นอกจากนี้แล้ว บรรดาสิทธิทั้งหลาย ทั้งปวงของราษฎรนั้นย่อมเกิดจากกฎหมาย ที่รัฐสภาได้ตราขึ้นและเกิดจากกฎหมายประเพณีที่ พัฒนามาโดยศาล^๘

หลักนิติธรรมมีความหมายหลากหลายตามความเห็นของแต่ละคน แต่ได้ก่อรูปร่างชัดเจนขึ้นว่า เป็นหลักการปกครองโดยกฎหมายเพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรม โดยเป็นธรรม ทั้งเอกชนแต่ละคนอันเป็น สมาชิกของรัฐ (individual interest) และเป็นธรรมต่อประโยชน์ ส่วนรวมของประชาชน (ประโยชน์ มหาชนหรือประโยชน์ของรัฐ – public interest เพราะรัฐ ประกอบด้วยประชาชน) ซึ่งรัฐมีหน้าที่ ดำเนินการเพื่อคุ้มครองทั้งประโยชน์เอกชนและประโยชน์มหาชน และในกรณีที่ประโยชน์ทั้งสองขัดกัน ก็ต้องคุ้มครองให้เกิดดุลยภาพที่เป็นธรรม^๙ ซึ่งอาจ จำแนกสาระสำคัญของหลักนิติธรรม^{๑๐} ได้แก่

๑. การปฏิบัติตามกฎหมายของทุกองค์กรของรัฐ

๒. การมีกฎหมายที่ดี

๓. การชอบด้วยกฎหมายของการปกครอง

๔. ความรับผิดชอบของรัฐ

๕. การมีสิทธิฟ้องคดีต่อศาล และในประการที่สำคัญ ได้แก่ การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของ เอกชน

การพิทักษ์สิทธิเสรีภาพ พื้นฐานของเอกชน เป็นเป้าหมายในการจัดการปกครอง เป็นประชารัฐ การใช้อำนาจนิติบัญญัติการใช้อำนาจบริหาร และการใช้อำนาจตุลาการ ล้วนแต่มีความมุ่งหมายเพื่อ พิทักษ์สิทธิเสรีภาพของประชาชนทั้งนั้น การที่กล่าวกันว่าศาลเป็นที่พึ่งสุดท้าย (last resort) ของ ประชาชน หมายความว่าศาลเป็นองค์กรสุดท้ายที่ประชาชนมีโอกาสให้เข้ามา ตัดสินปัญหาหนี้ตามลำดับ ของการใช้อำนาจ^{๑๐}

นักคิดทางปรัชญากฎหมายร่วมสมัยชั้นนำหลาย ๆ คน ดังอาทิแบบฉบับของ หลักนิติธรรมในงาน เขียนของ Joseph raz ในทัศนะของ Raz หลักการสำคัญ ๆ อันเป็นพื้นฐาน ความคิดเรื่องหลักนิติธรรม ประกอบด้วย

^๘ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, นิติรัฐ นิติธรรม : หลัก นิติรัฐและหลัก นิติธรรม (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , พ.ศ.๒๕๕๓) , หน้า ๓๓๓

^๙ ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์, หลักนิติธรรม (Rule of Law): นิติรัฐ นิติธรรม (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , พ.ศ.๒๕๕๓) หน้า ๑๐๓

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๐๖

๑. กฎหมายต้องใช้เฉพาะการกระทำที่เกิดขึ้นหลังประกาศ
๒. กฎหมายพึงมีความมั่นคงถาวรโดยสัมพัทธ์ไม่มีการแก้ไขบ่อยเกินไป
๓. การตรา กฎหมายพิเศษใด ๆ ควรต้องกระทำภายใต้กฎเกณฑ์ที่เปิดเผย มั่นคง ชัดแจ้ง และมีลักษณะทั่วไป
๔. อิศระของตุลาการจะได้รับการคุ้มครอง
๕. หลักเรื่องความยุติธรรมโดยธรรมชาติ (natural justice) ต้องได้รับความเคารพ^{๑๑} ฯลฯ

๒.๑.๑ ความหมายของความเปนอิสระของศาล

พระยานิติศาสตร์ไพศาลย ไต่ให้ความหมายว่า ความเปนอิสระของผู้พิพากษา มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งบัญญัติถึงความเปนอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีอันเปนความประสงค์ของรัฐธรรมนูญที่จะให้เปนหลักประกันเสรีภาพของบุคคล และเป็นหลักประกันที่แน่นอนว่าพระมหากษัตริย์หรือรัฐบาลจะตั้งศาลตั้งข้าราชการไม่ได้ ศาลใดๆ จะตั้งขึ้นก็แต่โดยพระราชบัญญัติ และเมื่อคดีมาสู่ศาลแล้ว ผู้พิพากษาย่อมมีความเปนอิสระในการวินิจฉัยนั้นๆ ได้ รัฐธรรมนูญบัญญัติให้การแต่งตั้งโยกย้ายและถอดถอนผู้พิพากษาจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการตุลาการก่อนนั้น เปนหลักประกันอย่างดีของผู้พิพากษาที่จะพิจารณาคดีให้เปนอิสระเต็มที่ ไม่ต้องเกรงกลัวอิทธิพล ใดๆ จากฝ่ายบริหาร เพราะการแต่งตั้งโยกย้ายและถอดถอนผู้พิพากษารวมทั้งการเลื่อนตำแหน่งกับการเลื่อนเงินเดือน ถ้าอยู่ในมือฝ่ายบริหารเด็ดขาดแล้วฝ่ายบริหารย่อมใช้อิทธิพลเหนือผู้พิพากษาได้ และความเปนอิสระของผู้พิพากษาจะดำรงอยู่ได้ก็ต่อเมื่อแบ่งแยกหน้าที่ตุลาการให้เสร็จเด็ดขาดไปจากฝ่ายบริหารมิให้ฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ เข้ามามากกว่าใช้อำนาจเหนือฝ่ายตุลาการโดยตรงหรือ โดยปริยาย^{๑๒}

ศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทย์ ไต่ให้ความเห็นในเรื่องความเปนอิสระของผู้พิพากษาว่า ผู้พิพากษาจะต้องไม่มีความลำเอียงเพราะการแทรกแซงโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางการเมือง ซึ่งเป็นหลักที่รัฐธรรมนูญทุกฉบับบัญญัติว่า ผู้พิพากษามีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เปนไปตามกฎหมาย ซึ่งมีความสำคัญ ๒ ประการคือ ผู้พิพากษามีอิสระในการอื่นนอกจากการพิจารณา พิพากษาคดี และมีอิสระในความเปนอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีตามใจชอบไม่มีขอบเขตจำกัด แต่ต้องพิจารณาพิพากษาให้เปนไปตามกฎหมาย และการที่กล่าวว่าผู้พิพากษามีความเปนอิสระนั้น มิใช่ว่าผู้พิพากษาจะมีความเปนอิสระไปหมดทุกเรื่อง แต่มีความเปนอิสระโดยจำกัดเฉพาะในการพิจารณาพิพากษาคดีเท่านั้น ซึ่งถ้ามิใช่เปนการพิจารณาพิพากษาคดีก็ไม่อยู่ในความหมายนี้ประการ หนึ่ง และอีกประการหนึ่ง คือ แม้ผู้พิพากษาจะมีความเปนอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีก็ตาม ก็จะต้องพิจารณาพิพากษาคดีตามตัวบทกฎหมายจะพิจารณาคดีตามใจชอบไม่ได้ ยกตัวอย่างเช่น ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีโดยรับฟังพยานหลักฐานนอกสำนวนไม่ได้ เปนตน^{๑๓}

^{๑๑} จรัญ โฆษณานันท์, บริบททางสังคมและประวัติศาสตร์ของอุดมการณ์ “หลักนิติธรรม” (Historico – societal Context of the Rule of Law Ideology) : นิติรัฐ นิติธรรม (โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , พ.ศ.๒๕๕๓) หน้า ๗๔

^{๑๒} พระยานิติศาสตร์ไพศาลย. “ความเปนอิสระของผู้พิพากษา”, บทต้นทิตย. เล่มที่ ๒๗ ตอนที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๑๓ . หน้า ๑๘ – ๒๒.

^{๑๓} จิตติ ติงศภัทย์. หลักวิชาซีพนักกฎหมาย. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕) . หน้า ๑๘๒ – ๑๘๓

ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร ได้ให้ความเห็นว่า ความเป็นอิสระของผู้พิพากษา
แบ่งออกได้เป็น ๒ ประการ คือ

ประการแรก ในการทำหน้าที่ในทางอรรถคดีของผู้พิพากษาและตุลาการนั้น ผู้พิพากษา
และตุลาการไม่อยู่ในอาณัติของบุคคลหรือองค์กรใด คำสั่งและคำแนะนำต่างๆ เป็นสิ่งที่ต้องห้ามโดยสิ้นเชิง
เรียกว่า ความเป็นอิสระในเนื้อหา

ประการที่สอง ในการทำหน้าที่ผู้พิพากษานั้น ผู้พิพากษาจะต้องกระทำโดย ปราศจาก
ความกลัวว่าจะได้รับผลร้าย หรือการกลั่นแกล้งภายหลัง คือ ต้องมีความเป็นอิสระในทางส่วนตัว และ
ความเป็นอิสระในทางส่วนตัวนี้ ย่อมเป็นขอเสริมความสมบูรณ์ของความเป็นอิสระในเนื้อหาของผู้พิพากษา^{๑๔}

๒.๑.๒ ความสำคัญของความเป็นอิสระของศาล

หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา จึงเป็นสาระสำคัญส่วนหนึ่งของหลักนิติธรรมในการ
ปกครองบ้านเมือง โดยที่รัฐมีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนโดยมีศาลซึ่งเป็นองครที่ใช้
อำนาจอธิปไตยทางตุลาการทำหน้าที่ในการชี้ขาดข้อพิพาทและตัดสินอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย
ในการทำหน้าที่ของผู้พิพากษาและตุลาการในการพิจารณาคดีประกอบด้วยหลักการที่สำคัญคือ หลักความ
เป็นอิสระของผู้พิพากษาและตุลาการ ซึ่งการพิจารณาพิพากษาคดีต้องเป็นอิสระอันเป็นจุดเริ่มต้นของการ
พิจารณาพิพากษาคดีที่ไม่ถูกอิทธิพลใด ๆ เข้าแทรกแซง ส่งผลให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาล
เป็นไปโดยชอบธรรม เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และเป็นการก่อให้เกิดความเชื่อมั่นมิให้
ผู้พิพากษาต้องหวั่นเกรงต่ออิทธิพลใดเมื่อต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริต

๓. ประวัติและความเป็นมาของศาลทหาร

๓.๑ เหตุที่ต้องมีศาลทหาร

ทหารคือประชาชนส่วนหนึ่งซึ่งเป็นกำลังสำคัญของชาติ ได้รับมอบหมายให้เป็นบุคคลที่มีหน้าที่ใช้อำนาจเพื่อปกป้อง ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ จึงจำเป็นต้องควบคุมทางวินัยอย่างเข้มงวดทั้งในเวลาสงบและมีศึกสงคราม กองทหารจึงมีสมรรถภาพพร้อมรบหรือปฏิบัติการรบได้อย่างดีเยี่ยมในสนามรบ ย่อมขึ้นอยู่กับวินัยและขวัญของทหารเป็นสำคัญ ทหารจะต้องอยู่ในวินัย มีขวัญดี เชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ต้องยึดถือเสมอว่าคำสั่งของผู้บังคับบัญชามีค่ายิ่งกว่าตัวทหาร ถ้าทหารเสื่อมเสียวินัยแล้วสมรรถภาพของกองทหารก็จะเสื่อมโทรมจนถึงขั้นเป็นภัยร้ายแรงต่อประเทศชาติได้ ดังนี้ผู้บังคับบัญชาต้องควบคุม ดูแล ตลอดจนต้องทำการกวดขันวินัยของทหารโดยใกล้ชิด ไม่ว่าจะกองทหารจะไปปฏิบัติหน้าที่ในหรือนอกราชอาณาจักร เมื่อทหารกระทำผิดในเรื่องวินัยโดยเฉพาะ หรือกระทำผิดอาญาทหารประเภทที่กฎหมายทหารยอมให้ผู้บังคับบัญชาลงทัณฑ์ได้ ผู้บังคับบัญชาทหารจึงต้องเข้าไปเกี่ยวข้องมีส่วนในการพิจารณาสั่งลงทัณฑ์ทหารที่กระทำผิดได้แก่ ภาคทัณฑ์ ทัณฑ์กรรม กัก ชัง จำขัง แต่ถ้าการกระทำผิดนั้นเป็นการกระทำผิดอาญาที่ไม่อาจใช้วิธีลงทัณฑ์ได้ หรือเป็นความผิดที่กระทบกระเทือนต่อ

^{๑๔} คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๒๘). หน้า ๒๖ .

การปฏิบัติหน้าที่ของทหาร สมควรได้รับโทษที่แตกต่างจากพลเรือนจะต้องใช้วิธีทางศาลทหารเพื่อพิจารณาพิพากษาลงโทษทหารที่กระทำผิดตามควรแก่โทษานุโทษต่อไป

๓.๒ ความเป็นมาของศาลทหาร

๓.๒.๑ “นายกอง” “ยุกระบัตร์” และ “เกียกกาย” กฎหมายเก่าแก่ของไทยที่วางระเบียบการตัดสินลงโทษทหาร อันเป็นต้นเค้าของกิจการศาลทหาร ได้แก่ กฎหมายตราสามดวง ลักษณะขบถศึก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบรรดาพระราชกำหนดกฎหมายที่ได้ชำระสะสางตามพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อ พ.ศ.๒๓๔๗ กฎหมายฉบับนี้ได้วางระเบียบการลงโทษไว้โดยกำหนดว่า ชั้นใดผู้บังคับบัญชาลงโทษเองได้ ชั้นใดต้องนำตัวส่ง “นายกองยุกระบัตร์เกียกกาย” เพื่อพิจารณาลงโทษ คำว่า “นายกอง” หมายถึง ผู้บังคับบัญชาของจำเลย “ยุกระบัตร์” คือเจ้าหน้าที่ฝ่ายกฎหมาย และ “เกียกกาย” คือ เจ้าหน้าที่ที่ต้องทหารเข้ารับ เมื่อทหารทั้งสามนายนี้รวมกันเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา

๓.๒.๒ “ศาลกลาโหม” ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๕ มีศาลเรียกชื่อต่างๆ เป็นจำนวนมากสังกัดอยู่ตามกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ ศาลใดสังกัด กระทรวง ทบวง กรมใด เขตอำนาจของศาลก็เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของกระทรวง ทบวง กรม นั้น เช่น ศาลกรมท่า ชำระคดีความต่างประเทศ ศาลกรมนาชำระคดีความเรื่องที่ดิน แต่สำหรับศาลที่เรียกว่า “ศาลกลาโหม” นั้น นอกจากจะชำระความที่เกี่ยวกับทหารแล้ว ยังชำระความพลเรือนด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากสมุหพระกลาโหมมิได้มีอำนาจหน้าที่เฉพาะการบังคับบัญชาทหารบก ทหารเรือเท่านั้น แต่ยังมีหน้าที่จัดการการปกครองหัวเมืองฝ่ายใต้ด้วย ศาลที่ขึ้นอยู่ในกระทรวงกลาโหมจึงมีทั้งที่ตั้งอยู่กรุงเทพฯ และศาลในหัวเมืองฝ่ายใต้ด้วย ศาลกลาโหมจึงมีลักษณะเป็นทั้งศาลทหารและศาลพลเรือน

๓.๒.๓ “ศาลกระทรวงยุติธรรม” กับ “ศาลทหาร” ต่อมาใน พ.ศ.๒๔๓๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น โดยรวบรวมศาลซึ่งกระจัดกระจายสังกัดอยู่ใน กระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ เข้ามาสังกัดกระทรวงยุติธรรมจนหมดสิ้นทุกศาล ใน พ.ศ.๒๔๓๙ คงยกเว้นแต่เพียงศาลทหารซึ่งยังคงสังกัดกระทรวงกลาโหมอยู่ตามเดิมศาลในประเทศไทยจึงแบ่งได้เป็นศาลกระทรวงยุติธรรม กับศาลทหาร นับแต่นั้นมา

๓.๒.๔ “ศาลทหารบก” กับ “ศาลทหารเรือ” ศาลทหารตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อมีการประกาศใช้พระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐) ส่วนศาลทหารเรือตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อมีการประกาศใช้พระธรรมนูญศาลทหารเรือ ร.ศ.๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑) เฉพาะพระธรรมนูญศาลทหารบกมีการแก้ไขเพิ่มเติมและบัญญัติใหม่ขึ้นหลายครั้ง ใน พ.ศ.๒๔๗๗ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๗ พระราชบัญญัตินี้ได้รวมพระธรรมนูญศาลทหารบกกับพระธรรมนูญศาลทหารเรือเข้าเป็นฉบับเดียวกัน ซึ่งภายหลังได้ถูกยกเลิกไป

๓.๒.๕ พระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.๒๔๙๘ คือฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมจนถึงฉบับที่ ๗ พ.ศ.๒๕๒๖ และแก้ไขโดยประกาศของคณะปฏิวัติที่ ๓๐๒ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๕ ฉบับที่ ๒๕ ลงวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๐ และฉบับที่ ๘ ลงวันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๕๘

๔. ระบบศาลทหาร

ระบบศาลทหาร และ วิธีพิจารณาความอาญาทหารระบบศาลทหาร ศาลทหารทั้งหลายตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.๒๔๙๘ สังกัดอยู่ในกระทรวงกลาโหมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้รับผิดชอบในงานธุรการของศาลทหารให้ดำเนินไปโดยเรียบร้อย กรมที่มีหน้าที่เกี่ยวกับศาลทหารคือ "กรมพระธรรมนูญ" ซึ่งขึ้นตรงต่อสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม มีเจ้ากรมพระธรรมนูญเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ ส่วนการพิจารณาคดีตลอดถึงการที่จะมีคำสั่งหรือคำพิพากษาบังคับคดีนี้ ให้อยู่ในดุลพินิจของศาลทหารโดยเฉพาะ

ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.๒๔๙๘ ศาลทหารแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น ทำนองเดียวกันกับศาลยุติธรรมของพลเรือน^{๑๕}

๑. ศาลทหารชั้นต้น เทียบได้กับศาลชั้นต้นของพลเรือน มีอยู่ ๓ ประเภท คือ

ประเภทที่ ๑ ศาลมณฑลทหาร ซึ่งมีลักษณะคล้ายศาลจังหวัดของพลเรือนมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีมากกว่าศาลจังหวัดทหาร

ประเภทที่ ๒ ศาลทหารกรุงเทพ ซึ่งมีลักษณะคล้ายศาลอาญาของพลเรือนมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีมากกว่าศาลทหารชั้นต้นประเภทอื่น ๆ

ประเภทที่ ๓ ศาลประจำหน่วยทหาร ศาลทหารชั้นต้นประเภทสุดท้ายนี้มีลักษณะพิเศษ ไม่อาจเทียบกับศาลพลเรือนใดได้

๒. ศาลทหารกลาง เทียบได้กับศาลอุทธรณ์ของพลเรือน

๓. ศาลทหารสูงสุด เทียบได้กับศาลฎีกาของพลเรือน

นอกจากศาลทหาร ๓ ชั้น ดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีศาลทหารอีกประเภทหนึ่ง คือ ศาลอาญาศึก

๕. ตุลาการของศาลทหาร

ตุลาการศาลทหารเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหาร กระทำการในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์เช่นเดียวกับศาลพลเรือนที่เรียกผู้ใช้อำนาจตุลาการว่าผู้พิพากษา ตุลาการที่พิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหาร มี ๒ ประเภท คือ ตุลาการที่มีใช้ตุลาการพระธรรมนูญ กับ ตุลาการพระธรรมนูญ

๑. ตุลาการที่มีใช้ตุลาการพระธรรมนูญ ได้แก่ นายทหารชั้นสัญญาบัตรซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่สำเร็จวิชากฎหมาย แต่เข้ามาร่วมเป็นองค์คณะตุลาการเสมือนเป็นผู้แทนของผู้บังคับบัญชาทหาร มีสิทธิออกเสียงในการพิจารณาพิพากษาได้ ๑ เสียง เช่นเดียวกับตุลาการพระธรรมนูญ การที่ให้ผู้บังคับบัญชาทหารมาร่วมเป็นตุลาการศาลทหารด้วย ก็เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาทหารได้ทราบถึงมูลเหตุแห่งการกระทำผิดมีส่วนพิจารณาลงโทษผู้กระทำผิดตามความเหมาะสม และหาทางป้องกันมิให้มีการกระทำผิดเช่นนั้น

^{๑๕} มาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.๒๔๙๘

เกิดขึ้นได้อีกด้วยซึ่งเป็นประโยชน์แก่การปกครองบังคับบัญชาทหาร ดังนั้น นับเป็นลักษณะพิเศษของทางศาลทหารที่แตกต่างจากศาลพลเรือนประการหนึ่ง

อนึ่ง ตุลาการที่มีใช้ตุลาการพระธรรมนูญ ในระบบศาลทหารนั้น มิได้กำหนดให้เข้ารับการอบรมหลักสูตรตุลาการแต่อย่างใด แต่จะมีการถวายสัตย์ปฏิญาณของตุลาการศาลทหารกรุงเทพต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยมีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงกลาโหม รองปลัดกระทรวงกลาโหม ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และผู้บัญชาการเหล่าทัพเข้าร่วมพิธี ตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการถวายสัตย์ปฏิญาณของตุลาการศาลทหาร พ.ศ.๒๕๔๑

๒. ตุลาการพระธรรมนูญ ได้แก่ นายทหารชั้นสัญญาบัตรซึ่งมีอายุไม่ต่ำกว่า ๒๕ ปีบริบูรณ์ สอบความรู้ทางกฎหมายได้ปริญญาตรี หรือเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี เป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา และมีคุณสมบัติอื่น ๆ อีก ตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหาร พ.ศ.๒๕๒๘ ตุลาการพระธรรมนูญที่อยู่ในองค์คณะตุลาการเป็นผู้ดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลให้เป็นที่ไปตามตัวบทกฎหมาย

หากจะเปรียบเทียบกับศาลคดีเด็กและเยาวชนแล้ว (ปัจจุบันคือศาลเยาวชนและครอบครัว) ตุลาการที่มีใช้ตุลาการพระธรรมนูญ ก็อาจเทียบได้กับผู้พิพากษาสมทบ ส่วนตุลาการพระธรรมนูญเทียบได้กับผู้พิพากษาธรรมดา หรือหากจะเปรียบเทียบกับศาลของประเทศที่ใช้ระบบลูกขุน ตุลาการที่มีใช้ตุลาการพระธรรมนูญ แม้เป็นผู้ที่มีได้สำเร็จวิชากฎหมาย แต่อาจวินิจฉัยข้อเท็จจริงได้ ก็เทียบได้กับลูกขุน ส่วนตุลาการพระธรรมนูญซึ่งเป็นผู้พิจารณาปรับบทกฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริงก็เทียบได้กับผู้พิพากษา อย่างไรก็ตาม ตุลาการทั้งสองประเภทนี้ต่างก็มีสิทธิออกเสียงในการพิจารณาพิพากษาได้เท่าเทียมกันดังกล่าวแล้วข้างต้น

๕.๑ ตุลาการของศาลทหารกรุงเทพ

๕.๑.๑ องค์คณะตุลาการของศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกรุงเทพต้องมีตุลาการ ๓ นาย เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา คือ นายทหารชั้นสัญญาบัตร ๒ นาย กับตุลาการพระธรรมนูญ ๑ นาย

๕.๑.๒ การแต่งตั้งตุลาการศาลทหารกรุงเทพ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมซึ่งได้รับมอบพระราชอำนาจ เป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารกรุงเทพ มีหลักเกณฑ์ทำนองเดียวกันกับการแต่งตั้งตุลาการศาลทหารชั้นต้น

๕.๑.๓ เขตอำนาจศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกรุงเทพมีเขตอำนาจไม่จำกัดพื้นที่ แต่โดยปกติถ้าการกระทำความผิดนั้นเกิดขึ้นในท้องถิ่นที่มีศาลทหาร ก็พิจารณาพิพากษาในศาลทหารท้องถิ่นนั้น

๕.๑.๔ อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกรุงเทพมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ทุกบทกฎหมายโดยไม่จำกัดของจำเลย

๕.๒ ตุลาการของศาลมณฑลทหาร

๕.๒.๑ องค์คณะตุลาการของศาลมณฑลทหารต้องมีตุลาการ ๓ นาย เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา คือ นายทหารชั้นสัญญาบัตร ๒ นาย กับตุลาการพระธรรมนูญ ๑ นาย

๕.๒.๒ การแต่งตั้งตุลาการศาลมณฑลทหาร ผู้มีอำนาจบังคับบัญชามณฑลทหารซึ่งได้รับมอบพระราชอำนาจ เป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งนายทหารชั้นสัญญาบัตร ซึ่งรับราชการประจำอยู่ในพื้นที่มณฑลทหารนั้น ๆ เป็นตุลาการศาลมณฑลทหาร

๕.๒.๓ เขตอำนาจศาลมณฑลทหาร ศาลมณฑลทหารมีเขตอำนาจตามที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา ซึ่งในปัจจุบันได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลมณฑลทหาร พ.ศ. ๒๕๕๘ ประกาศใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๘ เป็นต้นไป

๕.๒.๔ อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลมณฑลทหาร ศาลมณฑลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่เกิดขึ้นในเขตอำนาจดังกล่าวข้างต้น ได้ทุกบทกฎหมาย ลงโทษได้แม้โทษประหารชีวิต เว้นแต่คดีที่จำเลยมียศทหารชั้นนายพลหรือเทียบเท่าศาลมณฑลทหารไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษา ต้องนำไปดำเนินคดียังศาลทหารกรุงเทพต่อไป

๖. มาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของตุลาการทหาร

เดิมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๘๘ มาตรา ๑๑ บัญญัติให้เรื่องคุณสมบัติพื้นฐานความรู้ และอำนาจหน้าที่ตุลาการพระธรรมนูญเป็นไปตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด ซึ่งกระทรวงกลาโหมได้กำหนดเพนข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหาร พ.ศ. ๒๕๒๘ มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องว่า ตุลาการทหารต้องมีความประพฤติเหมาะสมแก่การปฏิบัติหน้าที่ตุลาการ ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๗๗ กำหนดไว้ว่า ให้รัฐจัดทำมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของข้าราชการและลูกจ้างของรัฐ เพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ และเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ กรมพระธรรมนูญจึงกำหนดมาตรฐานทางคุณธรรม และจริยธรรมของตุลาการทหารเพื่อยึดถือปฏิบัติมีสาระสำคัญ ดังนี้

ตุลาการทหารพึงยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม โดยมีหน้าที่สำคัญ คือ ประสานความยุติธรรมแก่ทหารและประชาชน ซึ่งต้องปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เทียงธรรม ถูกต้องตามกฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับ ทั้งจักต้องแสดงให้เห็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชนด้วยว่าได้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัดครบถ้วน โดยยึดมั่นและเทิดทูนไว้ซึ่งเกียรติศักดิ์และศักดิ์ศรีของตุลาการทหาร ทั้งนี้ จะต้องสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดครบถ้วนและยึดมั่นในความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งคุณธรรมและจริยธรรมในทางอรรถคดี ดังนี้

ข้อ ๑ ตุลาการทหารต้องวางตนเป็นกลางและปราศจากอคติ ปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ พึงฟังความจากคู่ความและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างตั้งใจ ให้ความเสมอภาคและมีเมตตาธรรม

ข้อ ๒ หลักในการพิจารณาคดี พึงตรวจสอบสำนวนความและตระเตรียมการดำเนินกระบวนการพิจารณาไว้ให้พร้อม ออกนั่งพิจารณาตรงต่อเวลา และไม่เลื่อนการพิจารณาโดยไม่จำเป็น ต้องพิจารณาโดยไตร่ตรอง สุขุม รอบคอบ และไม่ชักช้า ควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

ข้อ ๓ ละเว้นการกล่าวถึงข้อเท็จจริงในคดี ไม่วิจารณ์หรือให้ความเห็นแก่คู่ความหรือบุคคล

ข้อ ๔ ต้องรักษาความลับของสำนวนคดีของทางราชการมิให้รั่วไหล

ข้อ ๕ ต้องไม่ให้คำมั่นหรือบีบบังคับให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยอมรับข้อเสนอใด ๆ หรือให้จำเลยรับสารภาพโดยไม่สมัครใจ

ข้อ ๖ การนำพยานหลักฐานเข้าสืบ พึงเรียกพยานหลักฐานหรือซักถามด้วยตนเองต่อเมื่อจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลเป็นผู้กระทำเอง

ข้อ ๗ การบันทึกคำเบิกความ คำแถลง และรายงานพิจารณา ต้องให้ได้รับความชัดแจ้งตรงตามประเด็นข้อพิพาท ถูกต้องตามคำเบิกความและข้อเท็จจริงที่ปรากฏ

ข้อ ๘ การพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดีเรื่องใด ต้องละวางจากอคติทั้งปวงเกี่ยวกับคู่ความหรือคดีความเรื่องนั้น ต้องวินิจฉัยไม่ชักช้าและเป็นธรรม

ข้อ ๙ ตุลาการทนายฟ้องถอนตัวจากการพิจารณาคดีและพิพากษาคดี เมื่อมีเหตุที่ตนอาจถูกคัดค้านได้ตามกฎหมาย หรือเมื่อมีเหตุประการอื่นที่เกี่ยวกับตัวตุลาการทนาย อันอาจทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีนั้นเสียความยุติธรรม และจักต้องไม่กระทำการใด อันเป็นการจูงใจตุลาการทนายซึ่งพิจารณาพิพากษาคดีนั้นในภายหลังในประการที่อาจทำให้เสียความยุติธรรมได้

ข้อ ๑๐ ตุลาการทนายต้องประพฤติปฏิบัติตนอยู่ภายใต้กฎหมายอย่างเคร่งครัด ทั้งต้องอยู่ในกรอบของศีลธรรม มีความสุภาพ อภัยค้ำยดี ยึดถือจริยธรรมและประเพณีอันดีงามของตุลาการทนาย

ข้อ ๑๑ ตุลาการทนายต้องไม่ก้าวก่าย หรือแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบจากการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการทนายผู้อื่น

ข้อ ๑๒ ตุลาการทนายต้องไม่ยินยอมให้บุคคลใดในครอบครัวหรือบุคคลอื่นใด ก้าวก่ายการปฏิบัติหน้าที่ของตนหรือผู้อื่น และต้องไม่ยินยอมให้ใช้ตำแหน่งหน้าที่ของตนแสวงหาประโยชน์อันมิชอบ

ข้อ ๑๓ ตุลาการทนายและคู่สมรสต้องไม่รับทรัพย์สินหรือประโยชน์ใด ๆ จากคู่ความหรือจากบุคคลอื่นใดอันเกี่ยวเนื่องกับการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการทนายและต้องดูแลให้บุคคลในครอบครัวปฏิบัติเช่นเดียวกัน

ข้อ ๑๔ ตุลาการทนายและคู่สมรสจักต้องไม่รับของขวัญ ของกำนัลหรือประโยชน์อื่นใด เว้นแต่เป็นของขวัญของกำนัลตามประเพณีนิยมอันมีมูลค่าไม่เกินกว่าที่ระเบียบหรือข้อบังคับกำหนด และพึงละเว้นการคบหากับคู่ความ หรือบุคคลอื่นซึ่งมีส่วนได้เสียหรือประโยชน์เกี่ยวข้องกับคดีความ หรือบุคคลซึ่งมีความประพฤติ หรือมีชื่อเสียงในทางเสื่อมเสียอันเป็นผลกระทบต่อความเชื่อถือหรือความยุติธรรมของตุลาการทนาย

ข้อ ๑๕ ตุลาการทนายต้องไม่เข้าร่วมในกิจการใด ๆ อันเป็นการกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่

ข้อ ๑๖ ตุลาการทนายต้องไม่รับแต่งตั้งเป็นผู้แทนในการดำเนินคดี รวมทั้งต้องไม่รับคำปรึกษา คดีความหรือเรื่องซึ่งอาจจะเป็นคดีความขึ้นได้^{๑๖}

๗. ข้อแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลทหาร

๗.๑ การปฏิบัติหน้าที่ในทางอรรถคดี

๗.๑.๑ การพิจารณาคดีในแต่ละนัด ตุลาการพระธรรมนูญจะตรวจสำนวนความและชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในแต่ละนัดให้องค์คณะตุลาการศาลทหารทราบ

^{๑๖} ประกาศกรมพระธรรมนูญ เรื่อง มาตรฐานคุณธรรมและจริยธรรมของข้าราชการ ลูกจ้าง และพนักงานราชการในสายงานกรมพระธรรมนูญ ลงวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๔๙

๗.๑.๒ การออกนึ่งพิจารณาคดีของศาลจะตรงต่อเวลา แต่จะคำนึงถึงความพร้อมของคู่ความตามสภาพความเป็นจริงด้วย

๗.๑.๓ การควบคุมกระบวนการพิจารณาในศาลให้เป็นไปโดยเรียบร้อย จะมีตุลาการพระธรรมนูญเป็นผู้รับหน้าที่ดำเนินการในศาล และในการพิจารณาคดี ตุลาการพระธรรมนูญจะชี้แจงข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายต่อองค์คณะตุลาการศาลทหาร

๗.๑.๔ ในการนึ่งพิจารณาคดี ตุลาการศาลทหารจักต้องวางตนเป็นกลางและปราศจากอคติทั้งปวงพึงสำรวมตนให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ จักต้องฟังความทุกฝ่าย ให้ความเสมอภาคและมีเมตตาธรรมรวมทั้งจักต้องละเว้นการกล่าวถึงข้อเท็จจริงในคดีที่อาจกระทบกระเทือนต่อบุคคลใด และไม่วิจารณ์หรือให้ความเห็นแก่คู่ความหรือบุคคลภายนอกเกี่ยวกับคดีที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาหรือกำลังจะขึ้นสู่ศาล

๗.๑.๕ การนำพยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยาน เป็นหน้าที่ของคู่ความและทนายความของแต่ละฝ่ายที่จะกระทำ ศาลจะพึงเรียกพยานหลักฐานหรือซักถามพยานด้วยตนเองก็ต่อเมื่อจำเป็นเพื่อโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือมีกฎหมายบัญญัติให้ศาลเป็นผู้กระทำ ดังนั้นหากตุลาการศาลทหารจะซักถามพยานหรือบุคคลใดในศาล ควรปรึกษาหรือมอบให้ตุลาการพระธรรมนูญเป็นผู้พิจารณาซักถาม

๗.๑.๖ ในการพิพากษาคดี ตุลาการศาลทหารที่เป็นองค์คณะจะต้องร่วมพิจารณาให้ข้อคิดและเหตุผลประกอบ พึงเคารพในความคิดเห็นและเหตุผลของแต่ละฝ่าย ทั้งนี้ จักต้องยึดถือข้อเท็จจริงในสำนวนคดีและหลักกฎหมายเป็นสำคัญโดยปราศจากอคติทั้งปวง เพื่อให้ได้คำวินิจฉัยชี้ขาดที่ถูกต้องและเที่ยงธรรม

๗.๒ การปฏิบัติทางธุรการ

๗.๒.๑ การแต่งกาย การแต่งกายของตุลาการศาลทหารชั้นต้นในขณะนึ่งพิจารณาคดีในศาลสำหรับตุลาการพระธรรมนูญแต่งเครื่องแบบปกติสวมด้วยเสื้อครุยของศาลทหาร ส่วนตุลาการศาลทหารที่เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรชายแต่งเครื่องแบบปกติคอแบะ คาดกระบี่พร้อมถุงมือ (ศาลจะจัดเตรียมกระบี่พร้อมถุงมือไว้ให้) และที่เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรหญิง แต่งเครื่องแบบปกติคอแบะ (ทหารเรือแต่งเครื่องแบบปกติน้ำเงินดำคอแบะ) อนึ่ง สำหรับผู้ที่มีคุณวุฒิปริญญานิติศาสตร์จะแต่งเครื่องแบบปกติสวมทับด้วยเสื้อครุยของศาลทหารก็ได้

ส่วนตุลาการศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด เป็นการประชุมองค์คณะการแต่งกายของตุลาการศาลทหาร แต่งเครื่องแบบปกติ

๗.๒.๒ เครื่องมือสื่อสาร ในระหว่างการนึ่งพิจารณาคดี ควรปิดเครื่องมือสื่อสารทุกชนิดหรือเลือกใช้ระบบที่ไม่ส่งเสียงรบกวนขึ้นในระหว่างการพิจารณาคดี

๗.๒.๓ ในระหว่างการนึ่งพิจารณาคดี หากมีเหตุจำเป็นต้องออกจากห้องพิจารณา ควรขออนุญาตต่อประธานตุลาการก่อน

๗.๒.๔ กำหนดวันนัดพิจารณาคดี โดยปกติจะกระทำในศาลและเป็นนัดพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง ดังนั้น หากมีเหตุขัดข้องไม่อาจมานึ่งพิจารณาคดีในนัดใดนัดหนึ่ง ขอได้แจ้งเจ้าหน้าที่ศาลเพื่อศาลจะได้จัดตุลาการสำรองนึ่งพิจารณาคดีแทนเป็นครั้งคราวไป

บทสรุป

ตุลาการทหารพึงยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม โดยมีหน้าที่สำคัญคือ ประสานความยุติธรรมแก่ทหารและประชาชน ซึ่งต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เทียงธรรม ถูกต้องตามกฎหมาย กฎ ระเบียบและข้อบังคับ ทั้งจักต้องแสดงให้เห็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชนด้วยว่าได้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัดครบถ้วน โดยยึดมั่นและเทิดทูนไว้ซึ่งเกียรติศักดิ์และศักดิ์ศรีของตุลาการทหาร ทั้งนี้ จะต้องสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดครบถ้วน และยึดมั่นในความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี ศาลทหารในฐานะที่เป็นองค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตยทางตุลาการ เพื่อรักษาระเบียบวินัยทหาร สนับสนุนการปกครองบังคับบัญชาทหาร และทำหน้าที่ในการรักษาความมั่นคงของประเทศ จำเป็นที่จะต้องมีความเป็นอิสระไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจอื่นใด ก่อให้เกิดความเชื่อมั่นให้ตุลาการทหารต้องหวั่นเกรงต่ออิทธิพลใดเมื่อต้องปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริต ส่งผลให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลเป็นไปโดยชอบธรรม ความเป็นอิสระและเป็นกลางของตุลาการศาลทหาร ถือเป็นหลักประกันสำคัญว่า สิทธิของประชาชนจะได้รับการคุ้มครองจากการใช้อำนาจโดยมิชอบ หลักความเป็นอิสระของตุลาการจึงเป็นสาระสำคัญ อันเป็นส่วนหนึ่งของหลักนิติธรรมในการปกครองบ้านเมือง กล่าวคือผู้พิพากษาหรือตุลาการต้องมีความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีภายใต้กฎหมาย เพื่อให้ผู้พิพากษาหรือตุลาการสามารถดำรงตนให้เป็นกลางในการดำเนินกระบวนการพิจารณาต่าง ๆ โดยปราศจากอคติ สามารถวินิจฉัยข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเพื่อพิพากษาคดีหรือออกคำสั่งได้อย่างถูกต้อง ตรงไปตรงมาโดยปราศจากการแทรกแซงหรือสั่งการจากบุคคลอื่นหรือองค์กรอื่น

ดังนั้น จากการศึกษาเห็นว่า มาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของตุลาการทหารที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันถือได้ว่ามีความสอดคล้องกับหลักนิติธรรม แต่เพื่อให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ควรเพิ่มเติมเนื้อหาข้อ ๑๐ จากเดิม คือ ตุลาการทหารต้องประพฤติปฏิบัติตนอยู่ภายใต้กฎหมายอย่างเคร่งครัด ทั้งต้องอยู่ในกรอบของศีลธรรม มีความสุภาพ อภัยคยดี ยึดถือจริยธรรมและประเพณีอันดีงามของตุลาการทหาร เป็น ตุลาการทหารต้องประพฤติปฏิบัติตนอยู่ภายใต้กฎหมายอย่างเคร่งครัด ทั้งต้องอยู่ในกรอบของศีลธรรม มีความสุภาพ อภัยคยดี ยึดถือหลักนิติธรรม จริยธรรมและประเพณีอันดีงามของตุลาการทหาร เพื่อเป็นหลักให้ตุลาการศาลทหารปฏิบัติอย่างเคร่งครัด สร้างความเป็นธรรม ความโปร่งใส ความสุจริต ในการพิจารณาพิพากษารรณคดีแก่ทหารและประชาชนต่อไป

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความ

คณิต ฌ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๒๘)

จรัญ โฆษณานันท์ , บริบททางสังคมและประวัติศาสตร์ของอุดมการณ์ “หลักนิติธรรม” (Historico – societal Context of the Rule of Law Ideology) : นิติรัฐ นิติธรรม (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , พ.ศ.๒๕๕๓)

จิตติ ดิงค์ทีย. หลักวิชาชีพนักกฎหมาย. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕)

ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์ , หลักนิติธรรม (Rule of Law) : นิติรัฐ นิติธรรม (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ.๒๕๕๓)

ไชยันต์ กุลนิต, เรื่อง ศาลรัฐธรรมนูญเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนภายใต้หลักนิติธรรม, เอกสารวิชาการส่วนบุคคล หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๒

ประชาพัฒน์ วัจนะรัตน์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระธรรมนูญทหาร, ความเป็นอิสระของศาลทหาร, นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๕๙ ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๕๙ – ๒๕๖๐

พระยานิติศาสตร์ไพศาลย. “ความเป็นอิสระของผู้พิพากษา”, บทบัณฑิตย. เล่มที่ ๒๗ ตอนที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๑๓.

วรเจตน์ ภาคีรัตน์, นิติรัฐ นิติธรรม : หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , พ.ศ.๒๕๕๓)

วิชัย ทิตตภักดี, เอกสารวิชาการส่วนบุคคล เรื่อง หลักนิติธรรมหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๓

กฎหมาย

พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการและกำหนดหน้าที่ของส่วนราชการสำนักงานรัฐมนตรีและ สำนักงาน ปลัดกระทรวง กระทรวงกลาโหม พ.ศ. ๒๕๕๒

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.๒๔๙๘

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

เอกสาร

ประกาศกรมพระธรรมนูญ เรื่อง มาตรฐานคุณธรรมและจริยธรรมของข้าราชการ ลูกจ้าง และพนักงาน ราชการในสายงานกรมพระธรรมนูญ ลงวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๙

สารสนเทศ

อรรถพล ใหญ่สว่าง, “หลักนิติธรรม”, จุลนิตี มกราคม – กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗ คำนวนที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๔ จาก https://www.senate.go.th/assets/portals/๙๓/fileups/๒๗๒/files/Sub_Jun/๓journal/b๑๖๖ jun_๑๑_๑.pdf